

KONTRAKTY NA RYNKU UBEZPIECZEŃ

Komentarz do przepisów
i warunków ubezpieczenia

redakcja naukowa

Dariusz Fuchs, Katarzyna Malinowska, Dorota Maśniak

Zdzisław Brodecki, Dariusz Fuchs, Dariusz Gołębiewski, Witold Janusz
Katarzyna Malinowska, Bartosz Malinowski, Dorota Maśniak
Krzysztof Mularski, Jakub Nawracała, Paweł Sukiennik
Magdalena Szczepańska, Anna Tarasiuk, Jacek Woronkiewicz

KONTRAKTY NA RYNKU UBEZPIECZEŃ

Komentarz do przepisów
i warunków ubezpieczenia

redakcja naukowa

Dariusz Fuchs, Katarzyna Malinowska, Dorota Maśniak

Zdzisław Brodecki, Dariusz Fuchs, Dariusz Gołębiewski, Witold Janusz
Katarzyna Malinowska, Bartosz Malinowski, Dorota Maśniak
Krzysztof Mularski, Jakub Nawracała, Paweł Sukiennik
Magdalena Szczepańska, Anna Tarasiuk, Jacek Woronkiewicz

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

Recenzent
Dr hab. Bartosz Kucharski

Wydawca
Grzegorz Jarecki

Redaktor prowadzący
Kinga Zajac

Opracowanie redakcyjne
JustLuk

Projekt okładek serii
Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne artykuły opracowali:

Zdzisław Brodecki – wstęp; część I rozdz. 1

Dariusz Fuchs – część II komentarze do art. 805–807, 809, 812, 817, 820, 824, 824¹,
826–828 k.c.; część V rozdz. 1, 2

Dariusz Gołębiewski – część IV rozdz. 1

Witold Janusz – część I rozdz. 2

Katarzyna Malinowska – część II komentarze do art. 811, 816, 819, 821, 823 k.c.;
część III rozdz. 3; część IV rozdz. 5, 6 pkt 6.2–6.4

Katarzyna Malinowska, Anna Tarasiuk – część II komentarz do art. 808 k.c.

Bartosz Malinowski – część IV rozdz. 6 pkt 6.1

Dorota Maśniak – część III rozdz. 2 pkt 2.1

Krzysztof Mularski – część II komentarz do art. 822 k.c.

Jakub Nawracała – część II komentarze do art. 813–815, 818 k.c.; część III rozdz. 1,
2 pkt 2.2, 2.3, rozdz. 4; część IV rozdz. 4

Paweł Sukiennik – część IV rozdz. 3

Magdalena Szczepańska – część IV rozdz. 7

Anna Tarasiuk – część II komentarze do art. 829–834 k.c.

Jacek Woronkiewicz – część IV rozdz. 2

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2020

ISBN 978-83-8124-233-2

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

WSTĘP

*Gdzie jest mądrość, którą zatraciliśmy w wiedzy?
Gdzie jest wiedza, którą zatraciliśmy w informacjach?*

T.S. Elliot

Pytania zadane przez T.S. Elliota są wyjątkowo aktualne w okresie przechodzenia od epoki druku do epoki elektroniki. Elektronika zapewnia łatwy dostęp do wiedzy o prawach i obowiązkach stron umowy ubezpieczenia, które wynikają z uregulowań prawnych i postanowień umownych, lecz nie ułatwia rozumienia języka prawnego. Trudno jest dzisiaj zrozumieć język tekstów prawnych i klauzul tworzących *lex contractus* bez poznania jurysprudencki w postaci doktryny i orzecznictwa. Współczesna jurysprudencja usiłuje przekształcić tradycyjną logikę w prawdziwie filozoficzną naukę: w heglowską dialektykę. Na jej gruncie wyrosła metodologia nauk prawnych: logika, analiza, argumentacja i hermeneutyka. Z tym przekonaniem autorzy przystąpili do opracowania komentarza do prawa o kontraktach w ubezpieczeniach gospodarczych.

Większość komentarzy koncentruje się na interpretacji przepisów prawnych, wzorując się na kontynentalnej tradycji. W ubezpieczeniach gospodarczych istotną rolę odgrywa *lex contractus*, któremu sprzyja proces europeizacji kontraktów. *The Principles of European Contract Law* (w wersji przygotowanej przez grupę ekspertów autoryzowaną przez Komisję Europejską, opublikowanej przez Ole Lando i Hugh Beale) zostały przez autorów niniejszego komentarza potraktowane poważnie. Poznanie ogólnych zasad europejskiego prawa kontraktów pozwala w sposób krytyczny spojrzeć na nasze orzecznictwo. W praktyce wciąż obserwujemy tzw. wolny strumień skojarzeń, który wynika z nagromadzonych dość przypadkowo precedensowych orzeczeń. Nie kryje się za tym pogłębiona refleksja nad precedensami w systemie ubezpieczeń gospodarczych. Brak jest tego, co można nazwać mądrością.

Za grzech zaniechania można uznać rezygnację z wprowadzenia do polskiego Kodeksu cywilnego klauzuli rozsądku i dokonania rekonstrukcji innych klauzul ogólnych prawa cywilnego na wzór europejskiej wersji *Restatement*. To powoduje zgrzyty w stosunkach transgranicznych, których trudno jest uniknąć bez hermeneutycznie rozumianej interpretacji, bez „wnoszenia” sensu, a nie jego „odnajdywania”. Dokona-

nie tego intelektualnego zabiegu jest możliwe dzięki wnioskowaniu na podstawie podobnych przypadków, znanych jako *Case-based Reasoning*. Europejski „bank wiedzy” (EUR-Lex) znacznie ułatwia „wspólnocie praktyków” eliminację różnic w orzecznictwie państw członkowskich Unii Europejskiej.

W niniejszej edycji pominięty został komentarz do ubezpieczeń morskich, których wnikliwa analiza zasługuje na odrębną książkę. Do zmniejszenia zainteresowania kulturą morską z pewnością przyczynił się Brexit, który zerwał pomost myślowy między prawną kulturą morską i prawną „kulturą alpejską”, głęboko zakorzenioną na naszym kontynencie i w Unii Europejskiej. Powrót londyńskiego rynku ubezpieczeń na scenę światową uzasadnia potraktowanie Lloyds’a jako rynku o globalnym zasięgu oddziaływania na praktykę.

Autorzy niniejszego komentarza zdecydowali się na ekspozycję ubezpieczeń gospodarczych, które zrodziły się w towarzystwach ubezpieczeniowych i reasekuracyjnych zlokalizowanych na stokach Alp. Proces ujednolicania kontynentalnych wzorców umownych rozpoczął się od klauzul zawartych w umowach standardowych i od klauzul niedozwolonych, które obowiązują we wszystkich ustawodawstwach cywilnych państw członkowskich Unii Europejskiej. W odniesieniu do poszczególnych klauzul umownych indywidualnie wynegocjowanych wciąż obserwujemy duże zróżnicowanie poza zakresem tzw. klauzul abuzywnych. W tym stanie prawnym trudno jest zrozumieć tajniki wiedzy ubezpieczeniowej.

W takich dziedzinach jak ubezpieczenia gospodarcze obserwujemy zjawisko stapienia się horyzontów (*Horizontverschmelzung*), które umożliwia poznanie interesu stron umowy ubezpieczenia. Należy wierzyć w to, że „ubezpieczeniowa wspólnota”, mimo wszystkich napięć i zakłóceń, prowadzi zawsze do społecznej zgody, na mocy której istnieje. O mądrości nie decydują dzisiaj behawioralno-pozytywistyczne teorie języka, lecz refleksje odwołujące się do zamiaru praktycznego. Ma to znaczenie dla wykształcenia jednoczącego ludzi *common sense*.

Zdzisław Brodecki

RYNEK UBEZPIECZEŃ UNII EUROPEJSKIEJ

1.1. Zrozumieć *acquis communautaire*

Prototypem *acquis communautaire* jest rzymska jurysprudencja (doktryna prawa) stworzona przez jurystów. Odzwierciedlała ona uniwersalne wartości tkwiące w strukturze i treści prawa rzymskiego składającego się z *ius civile* (prawa dla obywateli), *ius praetorium* (prawa dla cudzoziemców) i *ius gentium* (prawa dla wszystkich w stosunkach zewnętrznych). W rzymskiej *Res publica* istniała zatem swoista wspólnota prawa. Jurysprudencja stanowiła podstawowe źródło prawa rzymskiego o jednolitym charakterze i własnym duchu. Myśl prawnicza była kształtowana przede wszystkim przez *Institutiones* (fundamentalne podręczniki autorstwa m.in. Ulpiana i Gaiusa) i *Digesta* (zbiory rozstrzygnięć z dziedziny *ius civile* i *ius praetorium* zaprezentowane przez Celsusa, Juliana i innych). Współczesne prawo rzymskie i prawo germańskie są przeciwieństwem prawa rzymskiego, skoro dominuje w nich prawo stanowione jako antyteza prawa tworzonego przez sędziów lub w drodze zwyczaju. Samo wchłonięcie przez kodeksy kontynentalne wielu rzymskich pojęć i zasad prawnych i szacunek dla sentencji łacińskich nie są wystarczającym powodem do uznania kontynentu europejskiego za spadkobiercę rzymskich tradycji.

Koncepcję źródeł prawa przyjętą przez Konstytucję RP z 1997 r.¹ można uznać za typową dla bizantyjskiej kultury prawnej. Z art. 87 ust. 1 wyraźnie wynika, że tylko prawo pisane (w tym traktaty ratyfikowane przez Rzeczpospolitą Polską) obowiązuje powszechnie w polskim porządku prawnym. Ostatnio podejmuje się próby otwarcia krajowego systemu prawnego na świat (przez odpowiednią wykładnię art. 9, który zobowiązuje Polskę do poszanowania prawa międzynarodowego z myślą o uwzględnieniu wszystkich źródeł wymienionych w art. 38 Statutu MTS)²

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

² Zob. W. Czaplinski, A. Wyrozumska, *Sędzia krajowy wobec prawa międzynarodowego*, Warszawa 2001, s. 18–60.

i na Europę (przez odpowiednią wykładnię art. 91 i traktat akcesyjny, który zobowiązuje Polskę do stosowania prawa obowiązującego w Unii Europejskiej)³. Wciąż jednak nie ma pewności co do obowiązku poszanowania pomocniczych środków stwierdzania istnienia norm prawa międzynarodowego: doktryny i orzecznictwa. Jeszcze więcej wątpliwości pojawia się podczas dyskusji na temat unijnych precedensów prawotwórczych, które zazwyczaj są racjonalne⁴. I co więcej, w Unii Europejskiej wciąż broni się autonomii proceduralnej jako panaceum na obronę narodowych interesów⁵. Połączenie unijnego prawa materialnego z krajowym środkiem ochrony prawnej jest rozwiązaniem godzącym w ideę solidarności i w racjonalność proceduralną, która cechuje postępowanie przed Komisją Europejską – będącą w centrum *good governance*⁶.

Nie można zapominać, że słowo *acquis* ma w języku angielskim dwa znaczenia: *knowledge* (wiedza) i *acquire* (zyskać). Pierwsze znaczenie odzwierciedla zwrot „dorobek prawny” (powszechnie okreśłany w Unii Europejskiej skrótem „a.c.”), a drugie podkreśla konieczność dynamicznego postrzegania prawa unijnego jako czegoś, co jest w ciągłym rozwoju.

1.2. Metody integracji poprzez *acquis communautaire*

Wśród metod integracji poprzez prawo wyróżnia się:

- 1) substytucję,
- 2) harmonizację,
- 3) koordynację,
- 4) wzajemne uznanie.

Substytucja polega na tym, że przepisy prawa UE automatycznie stają się częścią krajowego porządku prawnego, tj. bez konieczności dokonywania ich transpozycji przez państwa członkowskie. Jest to tzw. zasada bezpośredniego stosowania prawa unijnego. Skutkuje ona tym, że postanowienia prawa UE, które są bezpośrednio stosowane, zaczynają obowiązywać wprost z chwilą ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym

³ Por. A. Jamróz, *Konstytucyjne gwarancje implementacji prawa międzynarodowego i wspólnotowego w Polsce* [w:] *Stosowanie prawa międzynarodowego i wspólnotowego w wewnętrznym porządku prawnym Francji i Polski*, red. M. Granat, Warszawa 2007, s. 25–30.

⁴ Zob. Z. Brodecki, T.T. Koncewicz, „Wspólnotowa rozumność” w Trybunale Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich [w:] *Rozumność rozumowań prawniczych*, red. M. Wyrzykowski, Warszawa 2008, s. 121–192.

⁵ Zob. J. Nawrot, *Prawa podmiotowe przed organami krajowymi* [w:] *Europa sędziów*, red. Z. Brodecki, Warszawa 2007, s. 105–107, i T.T. Koncewicz, *Prawa podmiotowe przed sądem krajowym* [w:] *Europa sędziów*, red. Z. Brodecki, Warszawa 2007, s. 108–117.

⁶ Prawo do dobrej administracji jest inspirowane przez art. 41 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej z 7.12.2000 r. (Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 389) i Europejski Kodeks Dobrej Administracji. Zob. K. Kowalik-Bañczyk [w:] *Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz*, red. A. Wróbel, Warszawa 2013, komentarz do art. 41, s. 1039–1121.

wym Unii Europejskiej i mają jednolitą moc prawną w całej UE. Taką cechą posiadają – zgodnie z przepisami TFUE – rozporządzenia⁷.

Harmonizacja (zbliżanie prawa) jest działaniem prawodawczym podejmowanym przez instytucje UE w celu zbliżenia dotąd odmiennych ustawodawstw obowiązujących w państwach członkowskich Unii. Zabieg ten polega na formułowaniu przepisów unijnych dotyczących danego zagadnienia, które następnie są przejmowane przez ustawodawców krajowych, dzięki czemu w poszczególnych państwach członkowskich UE zaczynają obowiązywać podobne rozwiązania prawne. Podstawowym instrumentem harmonizacji są dyrektywy, które muszą być transponowane do krajowego porządku prawnego.

Koordinacja – przyjęta podczas szczytu uchwalającego obecnie obowiązujący Traktat z Lizbony (2007) – jest jednym z elementów nowego rządu w UE. W dokumentach unijnych jest ona opisana jako „metoda międzyrządowa określająca ramy współpracy między państwami członkowskimi”. Polityki krajowe można w ten sposób ukierunkować na pewne wspólne cele. Podstawę prawną koordynacji stanowi art. 2 ust. 5 TFUE. Do jej najważniejszych elementów należy precyzowanie pewnych wspólnych celów w danym obszarze oraz określanie wytycznych i najlepszych praktyk jako punktu odniesienia dla późniejszego nadzoru i oceny ich realizowania. Zaletami tej metody są elastyczność, brak formalizmu, decentralizacja i udział partnerów społecznych, a wadą – brak wspólnej odpowiedzialności za brak sukcesów.

Wzajemne uznanie oznacza, że w stosunkach transgranicznych wobec braku regulacji unijnej we wszystkich państwach członkowskich UE powinny być akceptowane normy kraju pochodzenia. Jej zasadniczym celem jest zapewnienie prawidłowego funkcjonowania rynku wewnętrznego w obszarach niezharmonizowanych. Zasada ta była proklamowana w wyroku TS z 20.02.1979 r., C-120/78, Cassis de Dijon, EU:C:1979:42, w odniesieniu do swobody przepływu towarów i początkowo oznaczała, że państwa członkowskie nie mogą zakazać sprzedaży na swoim obszarze towarów wprowadzonych do obrotu w innym państwie członkowskim i spełniających wymagania przepisów prawa tego państwa tylko na tej podstawie, że nie spełniają one wymogów państwa przeznaczenia. Z czasem została ona zaadaptowana przez orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości również do pozostałych swobód gospodarczych, zwłaszcza swobody przepływu usług.

1.3. Źródła *acquis communautaire*

Śledząc rozwój *acquis*, można dojść do przekonania, że prawo integracji tworzy się według teorii zintegrowanego porządku prawnego. Tę teorię symbolizuje staroświe-

⁷ Zob. wyrok TS z 10.10.1973 r., 34/73, Variola, EU:C:1973:101.

cki zegar składający się z czterech zębatach tarcz: prawa międzynarodowego, prawa ponadnarodowego, prawa państw członkowskich *en block*⁸ i prawa krajowego. Te tarce się zazębiają. Spiwem zintegrowanego porządku prawnego jest jurysprudencja (doktryna i orzecznictwo), która – podobnie jak w starożytnym Rzymie – odgrywa kluczową rolę w praktyce⁹.

Względy praktyczne przemawiają za przedstawieniem źródeł *acquis* w formie zasad, reguł i polityk. Taki podział zaproponował Ronald Dworkin, zalecając „prawnikom-rzemieślnikom” dokonanie oczyszczenia – *katharsis*, przez które myślenie wyzwala się z wszelkich przyzwyczajzeń. Odejście od formalizmu prawniczego i „litery prawa”¹⁰ jest wskazane w takich dziedzinach jak ubezpieczenia gospodarcze, w których normy mają w zasadzie jednolity charakter i własny *l'esprit de corps*.

Zasady prawne są niezwykle ważne w procesie uniwersalizacji prawa, gdyż zasady ogólne obowiązujące w prawie międzynarodowym publicznym, w prawie UE i w krajowych porządkach prawnych wzajemnie na siebie oddziałują. W każdym z porządków prawnych są one podstawą orzekania sądów, przy czym w praktyce najważniejsze wydają się:

- 1) zasada słuszności i dobrej wiary,
- 2) zasada niedyskryminacji,
- 3) zasada pewności prawnej i ochrony prawnie uzasadnionych oczekiwań.

Zasady ogólne prawa unijnego są określone przez Traktat albo wydobywane przez sędziów z traktatowych przepisów i klauzul generalnych, z prawa międzynarodowego i ze wspólnych tradycji konstytucyjnych państw członkowskich UE. Do tzw. zasad własnych UE należą zasady ustrojowe (suwerenności Unii, solidarności państw, pomocniczości, proporcjonalności), zasady instytucjonalne (równowagi instytucjonalnej, autonomii instytucjonalnej) i zasady stosowania prawa unijnego (bezpośredniego skutku, pierwszeństwa), które pozwalają zrozumieć UE i specyfikę jej porządku prawnego.

Na miano królowej zasad ogólnych prawa międzynarodowego zasługuje dobra wiara, będąca esencją zasady *pacta sunt servanda*, co jest szczególnie istotne w stosunkach zewnętrznych UE. Do prawa unijnego przenika również zasada *estoppel* (*venire contra factum proprium*), która zbliża się do zasady ochrony uzasadnionych oczekiwań czy wręcz zasady zaufania (w stosunkach wewnętrznych UE zob. wyrok TS z 5.04.1979 r.,

⁸ Zob. Z. Brodecki, O. Hołub-Śniadach, *Prawo państw członkowskich en block* [w:] *Prawo Unii Europejskiej a prawo konstytucyjne państw członkowskich*, red. S. Dudzik, N. Półtorak, Warszawa 2013, s. 19–28.

⁹ Zob. Z. Brodecki, *Rzymska jurysprudencja – prototyp acquis communautaire*, GSP 2010/2, s. 231–244.

¹⁰ Zob. M. Matczak, *Summa iniuria. O błędzie formalizmu w stosowaniu prawa*, Warszawa 2007, *passim*.

C-148/78, Ratti, EU:C:1979:110, i wyrok SPI z 28.02.2002 r., T-18/97, Atlantic Container Line, EU:T:2002:51, a w stosunkach zewnętrznych – sprawa WT/DS265 *Sugar Export Subsidies*, rozpoznawana w ramach systemu rozstrzygania sporów WTO, wyrok z 28.04.2005 r., https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds265_e.htm, dostęp: 13.08.2018 r.).

Moc zasad ogólnych prawa unijnego ma większość praw wyrażonych w Karcie praw podstawowych UE z 7.12.2000 r. Obecnie art. 6 ust. 1 TUE nadaje jej taką samą moc prawną jak traktatom. Co więcej, zgodnie z art. 6 ust. 3 TUE prawa podstawowe wynikające z tradycji konstytucyjnych wspólnych państwom członkowskim stanowią część prawa UE jako zasady ogólne prawa. W ramach tej kategorii Trybunał Sprawiedliwości w swoim orzecznictwie usystematyzował m.in. zasadę bezpieczeństwa prawnego i zasadę przestrzegania prawa do obrony. Do zasad ogólnych wspólnych dla praw państw członkowskich odwołuje się także art. 340 TFUE w kontekście odpowiedzialności pozaumownej UE, co ma istotne znaczenie w praktyce. Mimo że zasady ogólne pochodzą z różnych źródeł, to ich funkcje są takie same – wywierają istotny wpływ na rozwój prawa, reguły interpretacji i stosowania prawa. Zasady ogólne uznaje się za samoistne i pierwotne źródło prawa unijnego, które ma wyższość nad regułami i polityką.

Reguły są zawarte w umowach międzynarodowych, w unijnym prawie pisanym – zarówno pierwotnym (Traktat o Unii Europejskiej, Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Traktat o Euratomie), jak i pochodnym (rozporządzenia, dyrektywy, decyzje) i w prawie krajowym. Przez pojęcie reguł należy zatem rozumieć wiążące akty prawne. Prawników kontynentalnych cechuje silna wiara w moc prawa pisanego, w przeciwieństwie do prawników z Wysp, dla których jest ono zbyt mało elastyczne i częstokroć oderwane od rzeczywistości.

Do źródeł prawa pierwotnego UE zalicza się przede wszystkim traktaty założycielskie (Traktat o Unii Europejskiej i Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej) i akcesyjne oraz te protokoły i załączniki do nich, które stanowią ich integralną część. Moc wiążąca Traktatów wynika wprost z zasady *pacta sunt servanda*. Za pierwotne źródła prawa unijnego uznaje się też umowy międzynarodowe zawierane przez UE z państwami trzecimi i organizacjami międzynarodowymi na podstawie art. 218 TFUE, a także art. 207 i 217 TFUE. Umowy te wiążą instytucje Unii i jej państwa członkowskie¹¹.

Unijne prawo pochodne tworzą akty prawne stanowione przez instytucje UE. Wśród nich znajdują się rozporządzenia, dyrektywy i decyzje (zob. art. 288 TFUE). Rozporządzenie ma zasięg ogólny, wiąże w całości i jest bezpośrednio stosowane we wszystkich państwach członkowskich UE. Oznacza to, że państwa członkowskie co

¹¹ Zob. wyrok TS z 10.09.1996 r., C-61/94, Komisja v. Niemcy, EU:C:1996:313.

Książka stanowi praktyczny komentarz do przepisów Kodeksu cywilnego i innych aktów prawnych dotyczących umowy ubezpieczenia. Zawiera też omówienie zagadnień międzynarodowego prawa ubezpieczeniowego oraz analizę najnowszych produktów ubezpieczeniowych.

W publikacji przedstawiono m.in.:

- ogólne zagadnienia dotyczące ubezpieczeń obowiązkowych,
- międzynarodowy rynek ubezpieczeń na przykładzie Lloyd's,
- koszty transakcyjne w ubezpieczeniach gospodarczych,
- umowę ubezpieczenia oraz ubezpieczenia majątkowe i osobowe w Kodeksie cywilnym.

Omówiono również takie ubezpieczenia jak:

- obowiązkowe OC posiadaczy pojazdów mechanicznych,
- obowiązkowe budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego,
- lotnicze,
- upraw rolnych i zwierząt gospodarskich,
- mienia,
- autocasco,
- odpowiedzialności cywilnej osób zarządzających przedsiębiorstwami (D&O),
- osobowe na życie,
- ryzyk kosmicznych i cyberryzyk.

Komentarz jest przeznaczony przede wszystkim dla adwokatów, radców prawnych, sędziów i notariuszy. Będzie cennym źródłem wiedzy dla ekonomistów, księgowych oraz pracowników naukowych i studentów prawa, ekonomii i administracji.

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45
ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL
WWW.PROFINFO.PL